

Een wandeling door historisch

DEN HAAG

Hoven, hofjes, hout

Arpenco Uitgeverij

Een wandeling door historisch Den Haag

Met deze gids maken we een wandeling door de oude binnenstad van Den Haag, waar we worden rondgeleid door een aantal 17e- en 18e-eeuwse ooggetuigen. Dit waren vooral Engelse reizigers die hebben opgeschreven wat ze tijdens hun reis in Nederland hebben gezien.

Zoals in het grappige boek van Andrew Becket:

“Wat ze tijdens hun reis in Nederland hebben gezien ... Ha! ha! ha!”

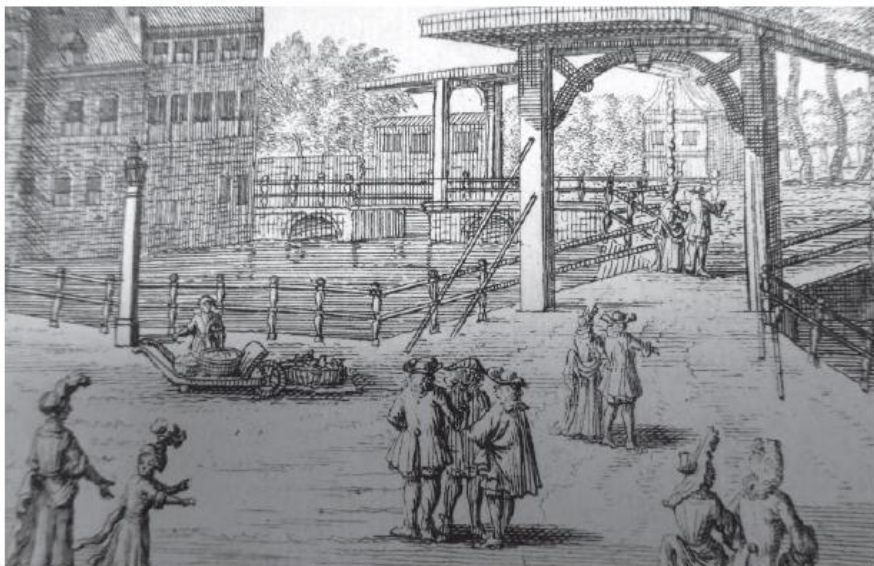
Vanwaar die lach, beste Meneer de Criticus? U denkt misschien ... dat iemand die een tijd in Holland heeft gewoond noodzakelijkerwijs even saai en koel wordt als veel van haar inwoners?

“Dat denk ik.”

Dan denkt u zeker ook dat een Nederlander totaal verstoken is van enig gevoel, en dat die fijnere emoties van de ziel die onze lieflijke plattelandsvrouwen zo duidelijk kenmerken volkomen vreemd zijn voor een Hollandse vrouw?

“Ongetwijfeld.”

Nou, dan vergist u zich ongetwijfeld! 1786AB

De Hofstad

Op onze wandeling door de oude stad komen we langs veel historische gebouwen, en plekken waar ooit mensen als Spinoza, Karl Marx en Vincent van Gogh hebben gewerkt of gelogeed. De hele wandeling duurt ongeveer 3 uur, rustpauzes of museumbezoeken niet meegerekend.

De oude stad in: naar het Plein

We beginnen onze wandeling in de voetstappen van de schilder Vincent van Gogh. Hij stond hier aan de **Prinsessegracht** in het gras naast de brug, tegenover de **Herengracht**, met zijn schetsboek of zijn ezel. Zoals we kunnen zien op de tekening die hij in 1882 maakte.

Vincent van Gogh; Brug en huizen op de hoek Herengracht-Prinsessegracht (1882); Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting).

Deze brug is dicht bij het Centraal Station, rechts van de uitgang naar het centrum. Toen Van Gogh hier stond was er al een treinstation achter hem, geopend in 1870. Vincent woonde in een van de eerste huizen die waren gebouwd in de polder, aan de andere kant van het spoor. Hij was verliefd geworden op een zwangere prostituee en woonde met haar samen, in de hoop dat hij haar leven kon veranderen. Deze schets is dus gemaakt op een plek waar hij dagelijks moet zijn langsgelopen wanneer hij naar de stad ging.

Als je de plek hebt gevonden waar hij moet hebben gewerkt, dan zie je misschien dat hij moeite had met het juiste perspectief van de brug. Vincent was voor een paar jaar terug in Den Haag, waar hij teken- en schilderles kreeg van zijn oom Anton Mauve, een schilder in de stijl van de 'Haagse School'. En meestal zat hij zonder geld. Daarom was hij opgetogen toen hij zijn eerste betaalde klus kreeg als kunstenaar. Een opdracht van een andere oom, Cor, een kunsthandelaar. Hij schreef meteen naar zijn broer:

Theo het is bijna miraculeus!!! ... C.M. bestelt me 12 kleine pentekeningen, gezichten van 's Hage ... tegen een rijksdaalder per stuk, prijs door mij bepaald ... Dus ça va, ça marche, ça ira encore! 1914

Omdat Vincent en zijn vriend, de schilder George Breitner, de voorkeur gaven aan modellen en straatscènes in de sloppenwijken, vond oom Cor Vincents werk onverkoopt. Daarover meer wanneer we Vincent tijdens onze wandeling weer tegenkomen.

We volgen de Herengracht en de Korte Poten naar het Plein.

Op de veel oudere kaart was dit een deel van de gracht die de stad omsloot (rechtsonder).

Herengracht

Als je op de brug staat is de gracht rechts de Prinsessegracht, met het gebouw van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. Misschien zie je studenten rondlopen met hun portfolio's.

Over de brug lopend komen we op de **Herengracht**. Hier was vroeger een gracht zoals op de kaart is te zien, maar die is later opgevuld. Ooit was dit het einde van Den Haag, met een groot bebost gebied aan deze kant van de stad. Nu is het een drukke straat met mensen die zich van en naar het station haasten.

Op de Herengracht is het herenhuis op nr. 19 een van de overgebleven 18e-eeuwse monumenten. Aan het eind steken we over en gaan rechtdoor de winkelstraat **Korte Poten** in.

Dit was een van de eerste straatjes van het oorspronkelijke dorp, of eigenlijk een laantje met wilgen. Eeuwen later was op nr. 7 het hotel waar buitenlandse reizigers graag logeerden: *Het Parlement van Engeland*. Een deel van het pand is nu een apotheek met een antiek interieur.

Monsieur De La Popelinière logeerde hier. Hij was een schatrijke mecenas van kunstenaars en schrijvers, met zelfs een eigen orkest, die een dagboek bijhield tijdens zijn reis door de Nederlanden. Vreemd dat zijn *Journal* van 1731 is gepubliceerd in een boek met een titelpagina gedateerd 1730. Ons eerste citaat uit zijn dagboek:

'Volgens de regels kwamen we na vijf uur reizen aan in Den Haag, om elf uur. De beste herberg in deze stad is het Parlement van Engeland; het zijn *François* vluchtelingen, uit Blois. We werden daar heel goed ontvangen, ondanks de vele mensen die er waren. Men dineert daar aan de *table d'Hote* voor één florijn per gast; in bijna heel Holland is het de gewoonte om geen avondmaaltijd te gebruiken, dus je hebt er 's avonds geen oorlog om een tafel.' 1730RP

Dan komen we bij het **Plein**. Op de oude kaart heet dit plein, gebouwd in 1632, 'Stadt Houder Plein'. In deze gids zullen we de titel 'stadhouder' vaak gebruiken. Oorspronkelijk was de betekenis daarvan plaatsvervangend regent voor een buitenlandse mogendheid. Maar tijdens de Republiek was het de titel van het staatshoofd, meestal een lid van het Huis Oranje, net als nu.

Plein

Vooraf in de zomer is het erg druk op dit plein, met mensen die op de terrassen zitten tijdens hun lunchpauze of om gewoon gezellig te kletsen en witte wijn te drinken of koffie. Over koffie gesproken: je kunt even gaan zitten en zelf een kopje koffie drinken voordat we om het Plein gaan lopen.

Koffiehuizen

Koffiehuizen waren vroeger ook al heel populair. In het begin waren het eenvoudige ontmoetingsplaatsen. 's Morgens kwamen de mensen er in hun ochtendjas voor een kop koffie of chocola en de laatste roddels. En 's avonds hadden intellectuele heren er hun bijeenkomsten, waarbij ze het nieuws van de dag bespraken en elkaar plaagden, soms eindigend in een vechtpartij. Of ze speelden dammen of schaak. Er waren kranten en de laatste opruiende pamfletten. Later werden maaltijden en sterke drank aan het menu toegevoegd.

Onze belangrijkste, meest geciteerde gids, is een Engelsman die anoniem is gebleven. Hij vertelt ons dit verhaal over het Plein:

'Op deze plek staat het koffiehuis van de beroemde Roselli, die van geboorte een Italiaan was. Het was een man met humor die was betrokken bij allerlei avontuurtjes die hem (wellicht) een deel van de inhoud opleverden van de in druk verschenen geschiedenis, of beter gezegd romance, van zijn leven. Sommigen zeggen dat hij het zelf heeft geschreven. ... Dit koffiehuis is de hangplek van de *beau-monde* en de biljartafel wordt dag en nacht gebruikt. De kranten en andere pamfletten die verschijnen worden ingenaaid in boeken en net zo schoon gehouden als ze eerst waren.' 1743NN

Roselli's boek over zijn escapades met vrouwen bestaat echt ... (1722)

Koffie, de nationale drank van Nederland, net als thee:

'... De Nederlanders drinken voortdurend thee en stellen geen grenzen aan het gebruik van die drank. Heel veel mensen drinken het, en ook koffie, drie keer per dag; het laatste wordt vaak gedronken in plaats van een avondmaal: Kortom, de mensen leven half op deze dranken; ik bedoel de armere soort.' 1743NN

Deze Engelsman, die we 'onze gids' zullen noemen, merkte dat er geen goede beschrijving van de stad Den Haag bestond, terwijl de stad toen toch wereldberoemd was. De Nederlanders die hij er over aansprak vonden dat hij het zelf maar moest doen, omdat hij meer onbevangen en zonder vooroordelen zou kunnen schrijven. Omdat hij al van kinds af aan in Den Haag was opgegroeid pakte hij de pen op. Zijn boek is het verslag van een ooggetuige en een bron van rake en opmerkelijke opmerkingen over de stad en zijn bewoners.

Als je klaar bent met je koffie dan kunnen we om het plein heen lopen.

Aan de westkant van het Plein zijn '... de gerechtshoven, waar iemand die plat Nederlands verstaat een verloren uurtje door kan brengen met het luisteren naar de pleidooien en het observeren van de rechtsgang in de praktijk.' 1743NN

Oud en nieuw deel van het parlamentsgebouw.

Het gebouw van de rechtbank – later vervangen door het Ministerie van Justitie – maakt nu deel uit van het parlamentsgebouw.

Aan de andere kant van het Plein, op nr. 23, 'hebben de afgevaardigden van de stad Amsterdam hun huis, dat prachtig is herbouwd en nu een onderdak vormt dat waardig is voor de vertegenwoordigers van zo'n belangrijke stad.' 1743NN

Steden en provincies hadden afgevaardigden in de Staten-Generaal van de Republiek. En voor hun verblijf in Den Haag hadden de meesten een eigen onderkomen. Het 'Logement van Amsterdam', met het wapen van Amsterdam er bovenop, werd gebouwd in 1737. Dit 'Paleis aan het Plein' was later het onderkomen van prins van Oranje en daarna van een ministerie. In de Tweede Wereldoorlog was het de residentie van Seyss-Inquart, de nazi Rijkscommissaris van Nederland. Nu wordt het pand gebruikt door het parlement.

De gedeputeerden van Rotterdam hadden hun eigen 'Logement' in het gebouw naast de restaurants, op nr. 4, met het wapen van Rotterdam. Het wordt nu gebruikt door het Ministerie van Defensie.

En aan de overkant van het plein staat het gebouw van de Literaire Club De Witte, opgericht in 1782.

In het midden van het Plein staat het standbeeld van Willem van Oranje, de 'Vader des Vaderlands' of 'stichter van Nederland'. Met zijn linkerhand op de documenten van het verbond tegen de Spanjaarden en aan zijn voeten zijn trouwe hond. Tegenwoordig staart hij naar de hoge gebouwen van de ministeries.

Willem van Oranje, met op de achtergrond het 'Logement van Amsterdam'.

Monsieur De la Popelinière legt in eigen woorden uit waarom Willem, onder druk van de protestantse reformatie, de 'nieuwe sekte', in 1568 in opstand kwam tegen de Spanjaarden:

'Je hoeft alleen maar te kijken naar wat er met hen is gebeurd en hoe de inwoners van dit land, die aanvankelijk alleen maar muiters leken te zijn, erin zijn geslaagd om in honderdveertig jaar van vorm en naam te veranderen, en vrije mensen te worden genoemd ...

'Ze vielen onder de heerschappij van Spanje. Als de zoon van Karel V, Filips II, er niet was geweest, of de hertog van Alva, dan zou dat misschien nog steeds zo zijn. Je hoefde ze alleen maar in vrede te laten leven en hun privileges niet aan te tasten: maar de hertog van Alva wilde het beleid van hun regering veranderen en hen onderwerpen als Moorse slaven. Zijn onrechtvaardigheid en meedogenloosheid waren de oorzaak van de problemen: de ontevredenheid van deze mensen werd steeds groter en veranderde al snel in haat, en deze haat liet hun liefde voor vrijheid alleen maar verder opleven. Wat was er gebeurd?

'Een nieuwe sekte, die alleen maar leek te wachten op deze samenloop van omstandigheden, zou eindelijk vruchten afwerpen. Ze was zo vruchtbaar dat onafhankelijkheid al snel werd gezien als een noodzaak en een deugd.'

1730RP

Een nieuwe sekte – een voorbode van een nieuw tijdperk van veranderingen in denken en geloven.

Voordat we het Plein verlaten ... draai je eens om en stel je eens voor dat dit een groentetuin was voor de graaf en zijn hofhouding, voordat het in een plein werd veranderd. Lange tijd stond hier ook een rij grote bomen waar beschermde reigers nestelden. Waarschijnlijk was deze 'reigerei' voor de valkenjacht. Valken werden getraind om een reiger in de lucht te vangen.

Jagen was een populair tijdverdrijf voor de edelen en welgestelde burgers. Zo populair, dat er later zelfs een besluit kwam om de overgebleven dieren in het nabijgelegen bos te beschermen. De reiger is nog steeds een populaire vogel in Den Haag.

Een kaart uit 1570 laat zien dat dit deel van Den Haag nog nauwelijks bewoond was.

Detail kaart met het Plein in 1570

We verlaten het plein aan het andere eind, waar we naar links gaan, een straat in die **Binnenhof** wordt genoemd.

Maar wacht even ... rechts van ons staat een opmerkelijk gebouw, met zijn voeten in het water. Een paleis dat nu een museum is en echt een must voor kunstliefhebbers: het **Mauritshuis**.

Volgens onze anonieme gids uit het midden van de 18e eeuw was dit:

'Het paleis of hotel van prins Maurits van Oranje. Hij bouwde het toen hij terugkwam na zijn regeerperiode in Brazilië, omstreeks 1650. Het staat op een aangename plek aan de Vijver en is het mooiste stuk moderne architectuur van Den Haag. Het is niet erg groot en heeft ook geen overdaad aan beelden: het heeft net genoeg van die ornamenten om de voortreffelijke smaak van de bouwer te tonen.

'Hij verfraaide het met de meest merkwaardige producten uit de Indiën; maar al die mooie dingen werden volledig verteerd door een brand in 1707.

Omdat alleen het houtwerk van het gebouw werd verbrand, werd het gerenoveerd door degenen die er een hypotheek op hadden.

De regering huurt het van hen, als onderkomen voor ambassadeurs gedurende de drie dagen dat de Staten hun uitgaven bekostigt, en voor ander openbaar gebruik. Koning Karel II verbleef hier een groot aantal dagen voordat hij terugkeerde naar zijn rijk.
1743NN

Mauritshuis (1730JR).

Hoewel er in de tuinen en de 'reigerei' geen huizen mochten worden gebouwd, maakte de regent-stadhouder Frederik Hendrik een uitzondering voor zijn verre neef Johan Maurits, graaf van Van Nassau-Siegen (niet te verwarren met prins Maurits van Oranje, zoals onze gids doet). Later mocht hij zelfs een tunnel laten bouwen van zijn paleis naar zijn tuin aan de overkant,

'... een doorgang onder de straat aldaar tot in het Akerland ten einde heen en weer te kunnen gaan zonder gezien te worden van iemand.' 1876

Het gebouw zelf is een meesterwerk van Hollands classicisme, ontworpen door Jacob van Campen, die ook het opmerkelijke oude stadhuis in Amsterdam ontwierp. Zoals je kunt zien op de ets en de oude kaart was er een gracht en een brug.

Nu is het een wereldberoemd museum met het beste van de Nederlandse schilderkunst uit de zeventiende eeuw: meer dan tweehonderd werken van Nederlandse en Vlaamse meesters. Waaronder beroemde werken zoals Vermeers *Meisje met de parel*, Rembrandts *De anatomische les van Dr Nicolaes Tulp*, Fabritius' *Het puttertje* en Potters *De stier*.

Maar onze Engelse gids heeft niet het hele verhaal verteld. Er is ook een andere, donkere en twijfelachtige kant aan dit gebouw. Het museum zelf vertelt ons dit verhaal:

'Het Mauritshuis is vaak spottend het Suikerpaleis genoemd, al in de zeventiende eeuw. Daarmee werd verwezen naar de herkomst van Johan Maurits' inkomsten. In Brazilië verdiende hij met handel in suiker en mensen veel geld voor de West-Indische Compagnie (WIC). Afrikaanse mannen en vrouwen in slavernij werden voor de teelt en de productie van rietsuiker gebruikt. Tijdens zijn werkzame periode in Nederlands-Brazilië ging het om 24.000 mensen die vanuit Afrika naar het Nederlandse gebied zijn getransporteerd. In 2020 is dankzij onderzoek naar boven gekomen dat Johan Maurits ook aan particuliere handel deed, buiten het oog de WIC om, hetgeen verboden was. Deze sluikhandel betrof eveneens handel van mensen in slavernij.'